

*Автор: Пекунова Олена,
учитель вищої кваліфікаційної категорії
НВК № 26 м. Рівне*

Тема: Написання складних прикметників разом і через дефіс.

Мета уроку:

- ознайомити учнів з основними правилами написання складних прикметників;
- сприяти формуванню вміння знаходити вивчену орфограму, правильно писати складні прикметники разом і через дефіс;
- допомагати розвивати логічне мислення, увагу, пам'ять;
- сприяти формуванню ціннісного ставлення до рідного краю.

Тип уроку. Урок засвоєння нових знань.

Методи і прийоми, форми роботи: лінгвістичне спостереження, робота з текстом, робота з підручником, асоціативний куш, «читання з позначками», робота в парах, «проблемне запитання», творче моделювання, «рольова гра».

*Будь буриштином, коли ти самоцвіт,
Будь фіалкою, коли ти рослина,
Солов'єм, коли ти пташина,
А любов'ю, коли ти людина.
О. Козловський*

Хід уроку

I. Мотиваційний етап.

1. Забезпечення емоційної готовності.

Кажуть, що діти – квіти життя. А ви знаєте, що є кам'яні квіти? Це самоцвіти. Кожен з вас унікальний, як той самоцвіт.

– Із яким каменем ви себе асоціюєте? (*рубін, сапфір, смарагд, кришталь, топаз, діамант, перли...*)

– А чи є у нас на Рівненщині унікальний самоцвіт? (*буриштин*)

(*Словникова робота. Буриштин – 1. Скам'яніла викопна смола хвойних дерев переважно жовтого кольору різних відтінків. 2. Виріб з цієї смоли.*)

2. Актуалізація суб'єктного досвіду.

- *«Промінь сонця на землі»*, – так називали наші предки бурштин за його тепло і лікувальні властивості. Пропоную вам дати таке ім'я нашому уроку.

- Що ви знаєте про бурштин – диво нашої землі? (*учнівське повідомлення про літотерапію*)

- Візьміть цей шматочок сонця у свою долоньку. Що ви відчуваєте, які виникають асоціації?

- Складіть асоціативний кущ «Бурштин».

- Робота з епіграфом.

А О. Козловський радить нам так:

Будь бурштином, коли ти самоцвіт,

Будь фіалкою, коли ти рослина,

Солов'єм, коли ти пташина,

А любов'ю, коли ти людина.

Гарно? А чому? Про що говорить автор? Що допомогло Козловському передати свою думку? (*наказові речення, повтори*).

3. Актуалізація опорних знань.

* Бесіда.

- А яке за будовою слово *самоцвіт* (*просте чи складне*)? Виконайте морфемний розбір цього слова.

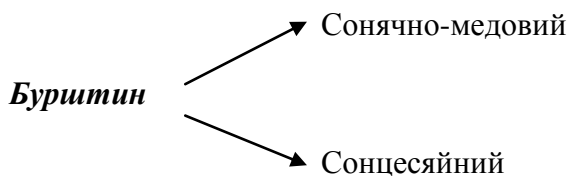
- Яка це частина мови? (*іменник*)

- А складні прикметники бувають? (*дайте визначення*)

- Пригадайте словотвір (цей вічний двигун мови). Яким способом словотвору утворюються складні прикметники? (*основоскладання*)

4. Проблемне запитання.

- Подивіться на фото бурштину. Який він може бути?

- Яким способом утворено ці слова?

- Один спосіб творення слів, а чому ж пишеться один складний прикметник через дефіс, а інший – разом?

II. Цілевизначення та планування.

1. Повідомлення теми і мети уроку.
 2. Цілевизначення.
- Робота з технологічною карткою. Вибір цілей уроку із запропонованих учителем, узгодження їх із власними.

Технологічна картка

Цілі:

- знати правила написання складних прикметників разом і через дефіс;
- знаходити у тексті складні прикметники;
- уміти пояснювати правопис прикметників;
- правильно писати складні прикметники;
- доцільно вживати їх у своєму мовленні;
- оцінювати власну діяльність.
- Як можна досягнути поставлених цілей? Запропонуйте форми роботи на сьогоднішньому уроці.

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Засвоєння граматичних відомостей.

- Пригадайте правопис складних слів. На що ми зважаємо при написанні складних слів?

Лінгвістичне дослідження

*Дослідіть, від яких слів утворені слова **сонячно-медовий і сонцесяйний**. Для цього виконайте словотвірний розбір. Зробіть висновок про правопис цих складних прикметників.*

- Перевіримо, чи такі правила написання складних прикметників?
- Робота з підручником у парах.
«Читання з позначками». (+ знаю, ! нове, ? потребую допомоги вчителя).
- Які правила ще прочитали? Що не зрозуміло?
- Клоуз - тест.

2. Формування умінь і навичок.

Робота з текстами

- Прочитайте виразно тексти.

Текст 1.

Бурштинове намисто

Які ж у нас золоторясні сосни! Під пекучим сонцем з-під їх кори виступала, наче клей із вишні, смола. Її, за легендою, називали «золоті сльози». Падала вона в соковито-зелену траву. Поступово засипалася землею, з часом кам'яніла. Так з'явився на землі бурштин. І якщо смола на лісовій траві обволікала листочок, пелюсточки квітки, краплю

роси чи мурашку, то вони так і залишалися навіки-вічно у маленькому кришталєво-прозорому «мавзолеї». Їх можна побачити і тепер.

Люди вважали, що бурштин, по-перше, гарний, по-друге, має таємничу силу, по-третє, його використовували в народній медицині як ліки від очних та дитячих хвороб. Його ще називали «горілим каменем», бо він ще й горів. З нього робили різні амулети.

(Словникова робота.

Мавзолей – це велика надмогильна архітектурна споруда.

Амулет – це невеликий предмет, що його як чаклунський засіб носять марновірні люди, вірячи, ніби він оберігає від хвороб, ран тощо; талісман.)

Текст 2.

Цінність українського бурштину

Цінність українського бурштину – в його самотності, яка, насамперед, виявляється у різноманітності й унікальності забарвлення.

Поліський бурштин містить багато цікавих включень: бульбашки, «хмарність», комахи і рослини.

До 80-х ХХ ст. місцеве населення використовувало його для опалення (бурштин добре горить, виділяючи приємний запах, подібний до ладану).

На берегах річок Горині та Случі виявлені поклади бурштину з високими художньо-декоративними якостями, унікальними ювелірними та шліфувальними властивостями, що використовуються для виготовлення дорогоцінних прикрас, високоякісних лаків і фарб, теплоізоляційного матеріалу. За результатами геологічно-пошукових робіт в області розвідано три родовища: Пугач, Вільне, Клесів. Концентрується у піщано-глинистих ґрунтах.

- Чи є у текстах незрозумілі слова? (робота зі словником)

- Що нового ви дізналися, прочитавши ці тексти?

- Чи можна бурштин назвати «машиною часу»? Чому?

- До якого стилю мовлення належать тексти? Думку обґрунтуйте.

- Знайдіть у текстах складні прикметники, поясніть їхню стилістичну роль.

Чому автор використав складні прикметники, а не прості? (У наукових текстах вони називають якості, властивості різних предметів, явищ тощо. У художньому стилі, крім цього, вони виступають засобами образності й надають текстові емоційно-експресивного забарвлення.)

- Випишіть у колонку складні прикметники, відтворіть тексти за вписаними словами.

- Що ж впливає на написання складних прикметників? Виконайте словотвірний розбір.

Золоторясний ← рясний золотом.

Соковито-зелений ← соковитий і зелений.

Кришталєво-прозорий ← кришталєвий і прозорий.

Художньо-декоративний ← художній і декоративний.

Дорогоцінний ← дорога ціна.

Високоякісний ← висока якість.

Теплоізоляційний ← тепла ізоляція.
Геологічно-пошуковий ← геологічний і пошуковий.
Піщано-глинистий ← піщаний і глинистий.

Розподільний диктант

- Утворіть від поданих словосполучень складні прикметники і запишіть їх у дві колонки: 1 – разом, 2 – через дефіс.

Яскравий і червоний, ясне лице, навчальний і виховний, новий рік, темні брови, темний і вишневий, автобусний і тролейбусний, ремонт авто, руде волосся, рудий і жовтий.

Разом

Яснолиций,

Дефіс

Яскраво-червоний,

новорічний,
темнобровий,
авторемонтний,
рудоволосий.

навчально-виховний,
темно-вишневий,
автобусно-тролейбусний,
рудо-жовтий

Самоперевірка. Ключ. **Янтар** – синонім до слова бурштин.

Янтарна хвилинка відпочинку

Бурштин – унікальне явище. Такого різнобарв'я, яке є у нас, немає більше ніде. Цінність поліського бурштину – в його самобутності, яка, насамперед, виявляється у різноманітності й унікальності забарвлення. Палітра бурштину має всі кольори веселки. Переважає жовтий, золотисто-жовтий, звідси і термін «бурштиновий колір». Бурштин одного кольору зустрічається рідко. Кожний шматочок має багато відтінків, що поступово переходять один в одного. Крім найпоширеніших у світі коричневих, вишнево-червоних, червоних, жовтих кольорів, для поліського бурштину властиві салатово-зелені, жовто-зелені, світло-жовті та синювато-зелені кольори, а також білі та чорні різновиди з химерними візерунками, схожими на розмальовані морозом шибки (*відео про бурштин різних кольорів*).

Самодиктант «Бурштинова мозаїка»

- Прикметник – художник, який увесь час щось розфарбовує. Ви дізналися, що бурштин може бути різних кольорів. Яким ви його побачили? Запишіть складні прикметники, які б передавали колір або форму бурштинового каміння. Поясніть написання.
- *Світло-жовтий, молочно-білий, синьо-зелений, жовто-зелений, темно-оранжевий, краплеподібний, червоногарячий, червоно-фіолетовий, синьо-чорний, різнобарвний, сонцесяйний, чисто-медовий, дзвінко-прозорий, блідо-жовтий, небесно-блакитний, фарфороподібний, рубіново-червоний, медово-жовті, восково-білі, жовто-коричневі, вишнево-червоний, темно-бурий, однорідний, брунатно-медовий, золотисто-медовий.*

Творче моделювання

- Наша мова – живий організм, який постійно розвивається. А ви хочете стати «двигунчиками» рідної мови? Придумайте свої неологізми – складні прикметники про бурштин. Поясніть правопис.
Бурштин – *веселограйний, сяйнопромінний...*

Творча робота

- Використовуючи усю почуту інформацію про бурштин, складіть діалог про унікальну кам'яну квітку нашого краю, використовуючи складні прикметники.

«Рольова гра»

Уявіть себе гідом. Один із туристів запитав, чому Рівне називають бурштиною столицею. Створіть рекламу поліському бурштині. Складіть і розіграйте ймовірний діалог між екскурсоводом і туристом. Пам'ятайте про інтонацію, жести, міміку.

IV. Рефлексивно-оцінювальний етап.

- Кодовий диктант.

Кодовий диктант

Розкрийте дужки. Позначте відповідною цифрою написання складних прикметників:
1 – разом, 2 – через дефіс.

(Жовто)зелений, (жовто)гарячий, (кисло)солодкий, (право)бережний, (шести)річний,
(західно)український, (південно)західний, (тихий) тихесенький, (світло)рожевий,
(глухо)німий.

Взаємоперевірка. Код: 2, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 2, 2, 1.

- Оцінювання.
 - Рефлексія.
- Чи досягли поставлених цілей? *(Усі б хотіли мати бурштинове намисто. Зробімо його собі у подарунок. Напишіть на кожній намистинці, з яким коштовним багажем ви сьогодні ідете з уроку.)*

V. Домашнє завдання.

1. Вивчити § 49.
2. Виконати вправу 411.
3. Написати твір-розповідь «Подорож бурштиненятка» у художньому стилі, використовуючи складні прикметники.

Заключне слово вчителя

Отже, бурштин — сонячний амулет щастя і здоров'я. Він допомагає власникові притягнути кохання, бути здоровим тілесно та духовно. Його колір бадьорить, збуджує, піднімає настрій, життєвий тонус, несе з собою радість. Хочете бути здорові і щасливі? Робіть, як іранський шах — носіть з собою всюди бурштинову намистинку, і нехай вам завжди щастить.

Бурштинові сльози.

Таємничі, як іскорки вічності,

Чисті, як травневі роси,

Золотаві, як перший промінчик ранку,

Грайливі, як веселка,

Але — камінні...

А я бажаю кожному з нас молитви у серці:

Господи! Дай мені сльози
не бурштинові, а просто солоні,
не коштовні, а просто щирі,
не сонячно-веселкові, а просто сердечні,
не холодно-мертві, а — живі та гарячі —
сльози покути і сльози вдячності.